

DR. ATIJE EL-VIŠI¹

PROMJENA KIBLE I HIPOTEZE CIVILIZACIJSKE SAMOSTALNOSTI

Tek što je proteklo sedamnaest mjeseci vjerničkog života, već su se pojavile i ukazale kulturološke provokacije usmjerene ka vjernicima od strane medinskih jevreja. Propaganda u medinskom društvu počivala je na kritici i prigovoru o zavisnosti muslimana o jevrejima i njihovom slijeđenju. Tako je tjeskoba koju su muslimani osjećali dovela do kritične zbunjenosti i traganja za posebnostima i neovisnosti: *Vidimo Mi kako sa žudnjom bacaš pogled prema nebu.*²

Bila je to pozicija koja iziskuje brižnu gestu upućenu tim srcima koja tragaju za oslobođenjem od propagandnih tvrdnji, i tim dušama koje žude za vjerskom, misaonom i civilizacijskom suverenosti islama i identiteta u sukobu sa pokušajima asimilacije, utapanja i nestajanja.

Zato je Allah, dž.š., rekao: *I Mi ćemo, sigurno, učiniti da se okrećeš prema strani koju ti želiš: okreni zato lice svoje prema Časnome hramu!*³ i tako dolazi do slučaja promjene kible.

Prvenstveno, moramo uzeti u obzir kur'anske navode vezane za brojne historijske događaje i dešavanja. Allah, dž.š., ove ajete učinio je sastavnim dijelovima namaza, njihovo učenje je vezano za različite obrede islama, u toku noći i dana, i na svim mjestima ovog svijeta. Oni su perma-

¹ Pisac i islamski mislilac.

² El-Bekare, 144.

³ El-Bekare, 144.

nentne vrijednosti, izvori tajni, uzeti iz Božijeg govora i Njegove Vječne Knjige. Treba da im pronicljivo pristupimo, imajući u vidu njihovu vitalnu ulogu u vjeri, mislima i osjećanjima ljudi, te discipliniranju njihovih života, shvatajući ih kao doprinos civilizaciji koji ne prestaje.

Primjetno je da kur'anski kontekst koji govori o događaju promjene kible prethodi obilnom govoru o sljedbenicima Knjige, argumentovanoj kritici upućenoj na najljepši način, građenoj na vjerničkoj logici i čistom razumu. Isto tako primjećujemo prijedloge i geste u kontekstu otvorenosti i dijaloga sa drugima na blag i lijep način. Također primjećujemo da kontekst izlaže izbjegavanje rasprave o temi tevhida (monoteizma), od strane sljedbenika Knjige i mušrika.

Zajednička ličnost – Ibrahim, a.s, o kojem govore dvadeset i tri ajeta predstavlja godinu i po neumornih muslimanskih pokušaja za razvoj komunikacije i razumijevanja, bez bilo kakvog odgovora od strane sljedbenika Knjige. Allah, dž.š., želio je umiriti srce našeg Poslanika, a.s., pa je trebalo zaustaviti taj trend odbojnosti. Događaj promjene kible je bio utjelovljenje imanskog stava, koji odbija sve tvrdnje da ummet monoteizma zavisi od drugih.

Prema preovladavajućem mišljenju, događaj promjene kible desio se polovinom ša'bana šesnaest mjeseci nakon Hidžre. Poslanik, s.a.v.s., predvodio je ikindija-namaz usmjeren ka Mesdžidu-l-aksau u Jerusalemu, pa mu je došao Prenosilac Objave i pokazao da se okrene ka Časnom Hramu u Mekki. Poslanik, a.s., nije oklijevao ni treptaj oka već je poslušao Džibrila, tako su se i vjernici usmjerili ka novoj kibli, a svi su prije toga osjećali čežnju i nostalgiju za njom.

Kada bi se god Poslanik okretao prema kibli to je odražavalo specifičnu karakteristiku islamske vjere i odisalo božanskom vrijednošću, daleko od ucjena, zavisnosti, podvala u korištenju dokazanih činjenica. Kibla liječi tu veliku brigu duboko usađenu u dušama vjernika izazvanu od strane protagonista propagandnih omalovažavanja. Liječi udare valova mučne zabrinutosti u srcima vjernika, kao i duševni pritisak izazvan ciljanom propagandom čiji autori i komercijaliste su bili sami Jevreji, štaviše u povijesti arapskog poluotoka nije zapamćen ovakav način intelektualnog zlostavljanja i ograničavanja vjerskih i civilizacijskih tokova sve do tada.

Ovo uznemiravanje nije bilo samo u relaciji s događajem promjene kible, nego je bilo prisutno i prije, ali nije se ukazalo na ovakav katastrofalan način dok se nije pružila ova prva prilika za ubrizgavanje otrova sumnje u krvotok čistog ummeta. Zato kur'anski govor dolazi navodeći reakcije jevreja na promjenu kible: *Neki ljudi kratke pameti reći će: "Šta ih je odvratilo od kible njihove prema kojoj su se okretali?" Reci: "Allahov je i istok i zapad; On ukazuje na Pravi put onome kome On hoće."*⁴

Objavljivanje ovog ajeta je bila duševna i intelektualna priprema za doček onog što će se proširiti od sumnji, smutnji i podvala u vezi sa promjenom kible. Kako promjena kible nije bila samo običan događaj, nego je imala reperkusije na društveni, politički i vjerski život muslimana, tako posjeduje djelovanja koja su uočljiva tokom cijele historije islama do naših današnjih dana. Danas promjena kible govori Arapima i cijelom ummetu koji se nalazi na vjetrometini vesternizacije i invazije globalizacije. Promjena kible je jedno od najpoučnijih predavanja historije – učiteljice života, i najdjelotvornije za naše savremene generacije i vremena.

Najučinkovitija propaganda je ona koja dolazi u obliku provocirajućih pitanja prožetih smutnjama i sumnjama unutar rodoslovno zatvorenog društva, unutar kulture koja je ograničena u temi ciljane propagande. Tada mogućnosti razbijanja društva, slabljenja vjerovanja, sakaćenja misli i negativne pojave u vjerničkom društvu doživljavaju vrhunac djelotvornosti. U očima običnih ljudi muslimani su izgledali kao narod bez društvenih normi, vjerodostojnosti i kulturološke relevantnosti. Bio je to poziv ka rušenju muslimanske samouvjerenosti i poziv na izolaciju od drugih ljudi. Htjeli su da oslabi njihov utjecaj u društvenom okruženju u kojem su živjeli. Zato je trebalo doći olakšanje od Boga, dž.š., uzvisujući istinu i ukazujući na ispravno vjerovanje naroda koji je poslan kao najbolji koji je ikad živio. Ta Božija intervenicija je označavala spasenje islamske civilizacije.

Promjena okretanja u namazu od Dalekog hrama u Jerusalemu ka Časnom hramu u Mekki predstavlja jedan od faktora civilizacijske neovisnosti muslimana, to je specifičnost koja vraća prirodnost i karakteristič-

⁴ El-Bekare, 142.

nost srednjeg puta. Oživljena je svijest o fundamentalnim vrijednostima, o milletu Ibrahimovom, obnovljena je monoteistička vjera nakon što je bila zapala u ralje nevjerstva, i nakon što je vjera bila roba kojom se trgovalo zarad sitnih materijalnih interesa.

Iako su maloumnici ponavljali svoje grješne riječi nakon promjene kible, oni su poznavali historijski argument o kibli oca Poslanika, Ibrahima, a.s.: *Oni kojima je data Knjiga sigurno znaju da je to istina od Gospodara njihova – a Allah motri na ono što oni rade.*⁵

Časni hram je prvi dokaz povezanosti islamske vjere sa Ibrahimom, a.s., on je simbol prirodne vjere, obnovitelj poslanstva, vođa poslaničkog djelovanja, nositelj vjerovjesničke baklje koja upućuje, bajraktar poslaničke zastave kroz historiju. Kod ovog Časnog hrama Ibrahim, a.s., Bogu je u amanet ostavio svoju porodicu i čineći dovu zaputio se ka Šamu, gdje je zasijao novu sjemenku poslanstva. Ovaj prostor Allah, dž.š., učinio je blagoslovljenim i učinio ga domovinom poslanika i vjerovjesnika iz loze Ishakove i Jakubove, a.s., one u koje pripadnici ummeta Muhammedova, s.a.v.s., moraju vjerovati i u njihovo poslanstvo: *Mi ne pravimo nikakve razlike među njima, i mi se samo Njemu pokoravamo.*⁶ Otuda nije čudno da se naš poslanik Muhammed, a.s., povodi za pozivom našeg poslanika Ibrahima, a.s., i slijedi njegovu kibli.

Također, promjena kible nije obezvrijedila djelovanja drugih poslanika, nego je stvar unutar kruga ispravnosti i osnova poslanstva u kreiranju islamskih smjernica ka povratku čistim, prirodnim izvorima i korijenima koji sežu na početke ljudske i poslaničke prošlosti do praoca Adema, a.s., koji je ujedno i prvi graditelj Kabe na Zemlji, preko svih onih poslanika koji su čuvali, rekonstruisali, adaptirali i obnavljali Kabu i činili joj hizmet poslije njega, posebno onih iz loze Ibrahimove, a.s.: *I dok su Ibrahim i Ismail temelje Hrama podizali, oni su molili: "Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš! Gospodaru naš, učini nas dvojicu Tebi odanim, i porod naš neka bude odan Tebi, i pokaži nam obrede naše i oprosti nam, jer Ti primaš pokajanje i samilostan si!"*⁷

⁵ El-Bekare, 144.

⁶ El-Bekare, 136.

⁷ El-Bekare, 127-128.

Logika historije se ne prilagođava geografskim ucjenama, hirovima i pretjerivanjima niti današnjem kontekstu i okolnostima! Mesdžidu-l-aksa je bila kibla muslimana u Mekki, u kojoj nije bilo jevreja. Allah, dž.š., usmjerio je muslimane ka ovoj kibli iz više razloga, znanje o nekima je zadržao za Sebe, dok je iz praktične korisnosti spoznaju nekih otkrio i učinio dostupnom kao vid Njegove mudrosti. Kaže Uzvišeni: *I Mi smo promijenili kiblu prema kojoj si se prije okretao samo zato da bismo ukazali na one koji će slijediti Poslanika i na one koji će se stopama svojim vratiti - nekima je to bilo doista teško, ali ne i onima kojima je Allah ukazao na Pravi put. Allah neće dopustiti da propadnu molitve vaše. A Allah je prema ljudima zaista vrlo blag i milostiv.*⁸

Kibla je stvar vjerovanja i obredoslovlja, testiranje lojalnosti, pokornosti Bogu i Njegovim odredbama, a ne plodno tlo za širenje praznovjerja, mašte, prijevara, falsificiranja i trgovanja sa načelima, vrijednostima, vjerovanjima, od strane onih koji podređuju vjeru svojim prostačkim ciljevima i niskim strastima. Muslimani su tada bili dužni samo da poslušaju i iskažu pokornost Božijoj naredbi, jer “osnova u obredoslovlju (*ibadetu*) je pokornost bez obzira na značenje (smisao)”.⁹

Možda se u odredbi prve kible tokom perioda njene primjene uz sve ono što dolazi od duševnih patnji tokom ovog perioda, nalazi presudan indikator Božije intervencije pored težnji, želja, osjećaja u kojima dominira želja za emancipacijom i izlaskom iz tamnog tunela. Ta osjećanja koja preplave čovjeka bez shvatanja Božije mudrosti izazivaju nestrpljenje i lakomislenost. Međutim muslimani su bili čvrsti i ustrajni, njihovo okretanje ka Mesdžidu-l-aksau je bilo iz pokornosti, poslušnosti, iskrenosti i zadovoljstva. Iskrenost u pokornosti Bogu i predanost Njegovim naredbama su svojstveni vjernicima a nikako predanost negativnostima, nezainteresiranosti, suprostavljanju svemu, dosadi, odbojnosti. Sve je Allahovo, i prije i kasnije: *Allahov je i istok i zapad; On ukazuje na Pravi put onome kome On hoće.*¹⁰

⁸ El-Bekare, 143.

⁹ Abu Ishak Šatibi, *Muvafakat fi usuli-š-šeria'ti*, priredio: Muhammed Abdullah Draz, 396/2, Velika trgovačka biblioteka, Kairo.

¹⁰ El-Bekare, 142.

U ovom smislu geografski pravci predstavljaju simbole poslušnosti i pokornosti. Mudrost božanskih propisa često nam ostaje nedokučiva. Čovjek se često iscrpljuje pokušavajući dokučiti tu božansku mudrost, ali bezuspješno. To preispitivanje ga vodi sofizmu i zbunjenosti, a da ne obuhvati kapljicu znanja kojeg je Bog rezervisao za Sebe. A kada čovjek otvori oči i temeljito razmisli, prihvata potpunu bezuvjetnu predanost. *Oni koji su dobro u nauku upućeni govore: "Mi vjerujemo u njih, sve je od Gospodara našeg!" – A samo razumom obdareni shvaćaju.*¹¹

Možda je mudrost Božijeg izbora u tome da vjernici ustrajno pokušavaju otkriti i spoznati nepoznato koje će im postajati dostupno zavisno od unutrašnje čistoće i uzvišenosti prirodne čestitosti. Mudrost ljudima ponekad ostaje nedostižna, kada to Allah, dž.š., odredi, ali vjernici ostaju predani Božijoj odredbi uvjereni u Njegovo savršeno upravljanje.

Muslimanski ummet predan Bogu treba da nastoji dostići uzvišene ciljeve, od kojih je neke Allah, dž.š., naveo u Svojoj knjizi: *Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu; čestiti su oni koji vjeruju u Allaha i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike, i koji od imetka, iako im je drag, daju rođacima, i siročadi, i siromasima, i putnicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji molitvu obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni su iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone.*¹²

Vjerovjesništvo i poslanstvo se prenosilo u lozi Ibrahima, a.s., dok nije završilo kod poslanika Muhammeda, s.a.v.s. Vjerovatno nam ovo u velikoj mjeri objašnjava mudrost poslaničkog putovanja od Časnog hrama do Mesdžidu-l-aksaa, kao i odredbu promjene kible od Mesdžidu-l-aksaa ka Časnom hramu. Oličenje mudrosti je u povezivanju Mesdžidu-l-aksaa sa vjerovanjem muslimana na više načina.

Pored toga što je on mjesto objavljivanja prijašnjim poslanicima (iz plemena Benu Israil), on je i mjesto uzdignuća našeg Pejgambera, s.a.v.s., u nebeske sfere u noći Mi'radža, potom biva kibla muslimanima sve do

¹¹ Alu 'Imran, 7.

¹² El-Bekare, 177.

druge polovine druge hidžretske godine. Ovakvo pozicioniranje mesdžida iz Jerusalema počiva na snažnom poslaničkom naslijeđu, posljednjom objavom mu je osigurana časna pozicija sve do Kijametskog dana.

Iz gore navedenog zaključujemo, sasvim je logično ukazivanje na Časni mekkanski hram jer je iz njega odaslana prva zraka čistog svjetla, a poznata je univerzalnost Poruke islama, naredba dostavljanja našem Poslaniku, a.s., obuhvatala je ono što je bilo univerzalno zastupljeno i kod poslanika prije njega. Kaže Uzvišeni: *Ibrahimu su od ljudi najbliži oni koji su ga slijedili, zatim ovaj vjerovjesnik i vjernici. – A Allah je zaštitnik vjernika.*¹³ Ovo znači da pregovaranje sa cionističkim okupatorima i uzurpatorima o Mesdžidu-l-aksau, dok mu prijete propadanje, rušenje i razaranja je besmisleno i nema tomu uporišta u islamu!

Promjenom kible ukazala se pogodna prilika za jevrejsku propagandu usmjerenu ka napaćenim muslimanskim srcima tog vremena, i ubrizgavanje otrova sumnje u rastuće tijelo islama.

*Neki ljudi kratke pameti reći će: "Šta ih je odvratilo od kible njihove prema kojoj su se okretali?"*¹⁴ To je pokvareno pitanje, prožeto željom za sijanjem smutnje, falsificiranjem i podmetanjem. Željelo se uzdrmati islamsko vjersko jedinstvo i zajednička emocionalna stabilnost kako bi to dovelo do neposlušnosti dragom Bogu, dž.š.

Reci: "Allahov je i istok i zapad; On ukazuje na Pravi put onome kome On hoće."

Ovaj odgovor ciljano je upućen vjernicima i onima koji se pouzdaju u Boga, dž.š., Vladara cijelog svemira. Problem nije bio u načinu i težini odgovaranja na pokvarene provokacije, nego se problem ogledao u težini koju su osjećali oni čija vjera nije dostigla visok nivo, tako da je ovaj slučaj bio posljednji test prije nego se islam počeo širiti ka svim horizontima ovog našeg svemira.

Dakle, iskušenje sa promjenom kible bilo je radi provjeravanja i uređivanja vjerničkih saffova. Kaže Uzvišeni: *I Mi smo promijenili kibli prema kojoj si se prije okretao samo zato da bismo ukazali na one koji će*

¹³ Alu 'Imran, 68.

¹⁴ El-Bekare, 142.

*slijediti Poslanika i na one koji će se stopama svojim vratiti, nekima je to bilo doista teško, ali ne i onima kojima je Allah ukazao na Pravi put.*¹⁵

Inače, kako bi se uzdigle slabašne duše i spremno preuzele odgovornost prenošenja poslaničke misije? Kako bi se ojačale za borbu i žrtvovanje na Allahovom putu, da se na ovakav način, rješavanjem privremenog testa, nisu opskrbile potrebnom snagom? Oličenje Božije mudrosti je u tome da obogati vjerničke saffove dobrim i čvrstim karakterima, a da ih riješi od slabih i kolebljivih. Da oni koji zaslužuju završe na smetljištu historije, kako bi vjerničko čovječanstvo koračalo sigurno i spokojno sa svojom vjerom samo ka progresu, lišeno svih negativnih pojava.

Važno je napomenuti da problem promjene kible uopće nije bio jednostavan. Problematičnost, žestina i teškoća uviđaju se u tom uspostavljenom embargu muslimanima sa svih strana. Kaže Ibnu-l-Kajjim: "Određivanje kible ka Dalekom hramu potom promjena prema Kabi, krije velike mudrosti i iskušenje muslimanima, nevjernicima (mušricima), jevrejima i licemjerima (munaficima). Što se tiče muslimana, oni kažu: čujemo i pokoravamo se, i kažu: *Mi vjerujemo u njih, sve je od Gospodara našeg!*¹⁶ Oni su ti koje je Allah uputio i to im nije predstavljalo poteškoću. Što se tiče mušrika, oni su rekli: Kako se vratio našoj kibli – zato što je ona istina, uskoro će se vratiti i našoj vjeri. A jevreji su rekli: "Okrenuo se od kible prijašnjih poslanika, a da je on poslanik klanjao bi okrenut prema kibli prijašnjih poslanika." A licemjeri su rekli: "Muhammed ne zna gdje da se okrene, ako je prva kibla bila ispravna, napustio ju je, ako je druga ispravna, onda nije bio na istini. Mnoštvo je ovakvih neznačajkih konstatacija, kao što Uzvišeni kaže: *Nekima je to bilo doista teško, ali ne i onima kojima je Allah ukazao na Pravi put.*¹⁷ Bio je to test kojim je Allah, dž.š., testirao Svoje robove da vidi koji će slijediti Poslanika a koji će se vratiti prijašnjim stopama.¹⁸ Ovo testiranje je bilo s ciljem razdvajanja snažne slobodne volje koja je sposobna ostvariti slobodu, samostalnost i riješiti se svakog vida ovisnosti i inferiornosti.

¹⁵ El-Bekare, 143.

¹⁶ Alu 'Imran, 7.

¹⁷ El-Bekare, 143.

¹⁸ Ibnu-l-Kajjim el-Dževzi, *Zadu-l-me'ad fi huda hajri-l-ibad*, 61/3, Dar Ibn Hazm, Bejrut, 1420.

Možda možemo spoznati jačinu strašnog propagandnog djelovanja koje je bilo usmjereno ka muslimanskom društvu. Kod vjernika je nastala ogromna zabrinutost, počeli su pitati Poslanika, s.a.v.s., o ispravnosti namaza prema prvoj kibli i hoće li to štetiti njihovoj vjeri. To su jednostavna pitanja, ali su dolazila iz njihovih duša i srca, koja su bila čista od nevjerstva i paganstva. Objavom dolazi lijek i radosna vijest zbog svega na čemu su bili strpljivi: *Allah neće dopustiti da propadnu molitve vaše. A Allah je prema ljudima zaista vrlo blag i milostiv.*¹⁹

Od savršenstva i potpunosti u ibadetima jeste da vjernik pazi na potpunost i redovitost u izvršavanju propisanih radnji i obreda, žrtvovanje u cilju približavanja Bogu i zadobijanje Njegovog zadovoljstva: *Reci: "Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni samo Allahu, Gospodaru svjetova, Koji nema saučesnika; to mi je naredeno i ja sam prvi musliman."*²⁰

Ovo je dokaz iskrenosti i pokazatelj čvrste veze između vjerovanja roba u svoga Gospodara i Zaštitnika i njegovog nastojanja da radi dobro. Razmisli o tome koliko je iskren vjernik spreman upotrijebiti načina i metoda kako bi zadobio Božije zadovoljstvo, koliko dobra je spreman učiniti, koliko truda i energije utrošiti, koliko materijalnih i duhovih dobara žrtvovati a sve radi Allahovog, dž.š., zadovoljstva, ljubavi, i naklonosti. Isto tako primjećujemo čvrstinu vjerovanja u vjerske propise i pravila, to vjerovanje daje elan vjerniku u borbi protiv civilizacijskih izazova, kojim se okretanje muslimana u namazu htjelo iskoristiti za razne pokušaje asimilacije i utapanja vjernika, te njihovo odvrćanje od Ibrahimove vjere i pravca svih poslanika.

Događaj promjene kible ima presudan značaj u postojanju i karakteristikama islamskog poziva (*da'Ve*) kroz historiju i generacije. Značaj se ogleda u sljedećem: ona je pokazatelj, tj. vodilja u novim iskustvima i iskušenjima i testiranjima. Vjernici slijede njene pozitivne rezultate: specifične obaveze namjesništva na zemlji koje se vežu za prirodu Božije Poruke, adekvatnost postupanja u skladu s mjestom i vremenom u

¹⁹ El-Bekare, 143.

²⁰ El-En'am, 162-163.

kojem se ummet nalazi. Prisjećamo se da su obaveze i odgovornosti ovog namjesništva oličenje časti i visokog stepena datog čovjeku sve do Sudnjeg dana.

Promjena kible govori o živosti i aktuelnosti islamskog učenja. Ona upućuje one koji su pametni kako da postupaju u iskušenjima i događajima savremenog svijeta preplavljenog čudima i različitostima, i okolnostima suprotstavljanja različitim izazovima i govorima o modernosti, vesternizaciji, velikim sukobima, kraju čovječanstva, sukobu civilizacija...

Na ummetu Muhammedovom, s.a.v.s., leži obaveza uspostavljanja stabilnosti, na pomno planiran i dotjeran način. Daleko od proizvoljne, fatalističke i ubrzane logike života, kako bi došli do zdravih percepcija koje će izliječiti naše trenutno stanje od zaostalosti, neuspjeha, prepreka koje nas usporavaju u ostvarenju naših civilizacijskih ciljeva na svjetskoj pozornici uz poimanje nas kao ummeta koji poziva dobru.

(Preveo: Muamer ĆATIĆ)